

Bakgrunnsartikkel Nordvisjon 15.10.2009

Nordisk TV-samarbeid tettere enn noensinne

Nordvisjon er sannsynligvis den best bevarte hemmeligheten om nordisk TV. De færreste vet særlig mye om samarbeidet mellom de nordiske allmennkringkasterne, men denne måneden fyller Nordvisjon 50 år, og det på et tidspunkt hvor det nordiske TV-samarbeidet aldri har stått sterkere. Fundamentet er mange sendetimer av høy kvalitet til en rimelig penge. Det høres ut som en drøm, men det er sant nok.

Av Ib Keld Jensen

Si navnet «Fleksnes» og de fleste voksne nordboere vil se for seg en ualminnelig selvgod norsk ungkar med et skjevt smil og glimt i øyet. Si «MGP Nordic», «Kontrapunkt» eller «Ørnen» og folk på Island, hele Skandinavia og i Finland vil få de samme bildene på netthinnen. Alle de fire TV-programmene er en stor del av den felles nordiske identiteten, og de er samtidig resultatet av et enestående TV-samarbeid mellom allmennkringkasterne i de fem nordiske landene.

Denne høsten fyller samarbeidet 50 år, og selv om organisasjonen i alle disse årene har vært den samme, er det ikke mange som gjenkjenner navnet Nordvisjon. Dette er til tross for at det rotfestede fellesnordiske TV-samarbeidet aldri har stått sterkere, med en felles produksjon som er større enn noensinne. Og det er av avgjørende betydning, sier en ekspert. «Nordvisjon er kanskje viktigere enn noensinne med all den kommersielle medieflyten vi har», sier den svenske professoren Ulla Carlsson som leder Nordisk informasjonscenter for medie- og kommunikasjonsforskning, Nordicom.

Den 29. oktober 1959 møttes én kvinne og 29 menn i mørke dresser med vest og slips i Stockholm for å legge ned retningslinjene for det fremtidige nordiske TV-samarbeidet. TV-mediet var ennå i sin spede barndom, og begeistringene for de fantastiske mulighetene til det nye mediet ble ledsaget av en langsom oppvåkning til de gjeldende, økonomiske realitetene. TV er forferdelig dyrt å produsere, og det var hovedgrunnen til at de nordiske TV-stasjonene gikk sammen.

Helt fra begynnelsen formulerte partene et felles mantra som ble en urokkelig hjørnestein i samarbeidet helt opp til 90-tallet.

«Det skal ikke være penger mellom oss.»

Det var danske Jens Frederik Lawaetz som på denne måten formulerte visjonen som et vesentlig element i samarbeidet. Hvis jeg får tre av dine programmer, får du tre av mine. Det var og er i all hovedsak prinsippet. Man får altså tre-fire ganger så mye man produserer, når alle land er med. Når man ikke bare kan dele produksjonsprisene på fem, skyldes det at Norge, Sverige og Danmark produserer mer til fellesskapet enn Finland og Island. Finland har ellers vært med helt fra begynnelsen, men står i en språklig særstilling - bare seks prosent av den finske befolkningen har

svensk som hovedspråk - mens Islands forholdsvis beskjedne innbyggertall begrenser den økonomiske evnen.

Det utveksles og samproduseres over 3600 programmer i året, og spesielt de siste femten årene har denne utviklingen satt fart.

«Den store gevinsten ved vårt samarbeid er at den felles summen er større enn det den enkelte legger inn i samarbeidet. Det ser vi jo konkrete beviser for i dag hvor samarbeidet er større enn noensinne. Men styrken ved samarbeidet er også at vi med kreative partnere kan tenke nytt og annerledes», forteller generalsekretær i Nordvisjon, Henrik Hartmann.

I beste sendetid

Når det gjelder nordisk TV-dramatikk, går mange av programmene i beste sendetid i hele Norden. Denne jubileumshøsten legger den danske krimserien «Forbrytelsen II» gatene øde, og spesielt TV-dramaene har vært sentrale elementer helt fra begynnelsen, med tunge bidrag i Nordvisjons spede barndom. SVT leverte Strindbergs «Hemsøboerne», NRK tilførte «Skipper Worse» av Alexander Kielland, mens YLE brakte «Stormskärs-Maja» av Anni Blomquist inn i det nordiske fellesskapet. Fra DR fikk vi Hans Kirks «Fiskerne» og senere trakk islandske RUV inn sin store stønn Halldór Laxness med «År og dage i Brattegård».

TV-dramaet brakte oss på fornavn med Oskar i Max von Sydows prektige skikkelse, og mange kan sikkert høre Liv Ullmanns gjentatte kunngjøring i sitt indre øre: «Oskar, jeg er med barn igjen.» Det var i SVTs «Utvandrere» og senere i «Nybyggerne» etter Vilhelm Mobergs romaner.

I 1982 hudflettet Bergman sitt eget opphav i «Fanny og Alexander», og både DRs TV- og mediedirektør, Lars Grarup og hans finske kollega Ingegerd Pesonen fremhever den som et høydepunkt i samarbeidet: «Den glemmer jeg ikke», konstaterer YLEs kanalsjef Ingegerd Pesonen når hun blir bedt om å nevne en produksjon som har gjort spesielt inntrykk. Og hun fortsetter:

«Nordvisjon har levert et programtilbud fra nabolandene våre hvor våre seere lett kan gjenkjenne seg selv, ettersom vi har så mye til felles og flere av oss dessuten har en lang, felles historie.»

Lars Grarup fremhever erfaringsutvekslingen på alle nivåer som et stort pluss. Den foregår helt åpent fordi man ikke konkurrerer med hverandre: «Nordvisjon-samarbeidet betyr først og fremst at vi daglig kan sende programmer fra de nordiske allmennkringkasterne på DRs programflater. De tilfører DR-merkevaren en kjempeverdi som bidrar til å gjøre DR unik i forhold til våre nasjonale konkurrenter.»

Fleksnes, Ørnen og Fanny

Etter «Fanny og Alexander» fulgte enda en Bergman-serie som eksempel på vår felles historie. Det var «Den gode vilje» fra 1990 som SVT samproduserte med YLE, NRK, DR og tyske ZDF. Og når vi nå snakker om store, nordiske regissører, er det vanskelig å komme utenom danske Lars von Triers skjellsettende sykehusdrama «Riket» fra 1997, som er nærmest umulig å sjangerbestemme.

I de senere årene har dansk TV-drama utmerket seg sterkt også internasjonalt, med blant annet Emmy-priser i 2002, 2003 og 2005 og flere nominasjoner. I kjølvannet kom krimserien «Ørnen» hvor den islandske hovedpersonen Hallgrim Ørn Hallgrimsson var på oppdrag i de øvrige nordiske landene, og til og med til Tyskland, slik at også den tyske TV-kanalen ZDF kunne være med. Nordisk TV-drama er så populært i det mest folkerike landet i Europa, at svensk, norsk og dansk drama har fått tirsdag som fast sendedag i sesongen.

Men det er blant broderfolkene i Norden at TV-drama går aller best, med seerandeler i beste sendetid som ligger like høyt som egenproduksjonene i de enkelte landene. NRKs TV-sjef Arne Helsingen nevner den danske etterkrigsdramaserien «Krøniken» som eksempel på en nordisk produksjon som har gjort spesielt inntrykk. «Betydningen av programutveksling og samproduksjon er viktig og vil bli enda viktigere», mener Arne Helsingen.

Og så må man altså ikke glemme «Fleksnes» som ble vist på NRK over en periode på 30 år fra 1972 til 2002. Samtlige episoder med Rolv Wesenlunds ubekymrede ungar ble sendt i både Island, Sverige og Danmark, og selvfølgelig i opphavslandet.

«Fleksnes» og «Kontrapunkt» er to av de programmene den islandske TV-direktøren nevner fra sin ungdom, men det er en dansk krimserie med islandske røtter som trekker i nåtiden.

«Ørnen» er basert på svært velskrevet manuskript. Forfatterne lykkes med å involvere andre nordiske land, og ikke bare personer som kom fra Skandinavia. Mye ble også spilt inn i andre land, blant annet Island», sier stabssjef Bjarni Gudmundsson fra RUV.

Men også dokumentarer trekker seere på tvers av landegrensene.

SVTs kanalsjef Thomas Nilsson sier følgende når han blir bedt om å nevne et program som har gjort særlig inntrykk:

«Der ingen skulle tru at nokon kunne bu» er det siste eksemplet her i Sverige på et norsk program som har samlet nesten en million svensker foran TV-apparatene.»

Modell for andre land

Men hvilken nytte gjør egentlig dette nordiske TV-samarbeidet? Hvis man spør professor Ulla Carlsson hos Nordicom i Göteborg, så er samarbeidet så enestående at det bør utvides.

«Jeg tror det er utrolig viktig med språkforståelse og med enda mer samarbeid på tvers av grensene. De nordiske landene har forutsetningene for å gjøre enda mer enn hva man gjør på internasjonalt nivå. Og det gjelder både i samfunnsmessige spørsmål og i ren TV-produksjon.»

«De nordiske landene har en helt spesiell allmennkringkastingsmodell hvor man får stort utbytte for relativt små summer. Denne kan fungere som modell i mange andre land i verden, og ikke minst i Øst-Europa som har en uhemmet medieflyt. Men når man kommer utenfor Øst-Europa, er det ingen som forstår den nordiske allmennkringkastingsmodellen. Den kommer jo sannsynligvis til å forandres. Den er på et høydepunkt nå, men fremdeles er allmennkringkasting viktig, ikke minst som kulturformidler», sier professoren ved Nordicom.

Vennskapelig dyst og kamp om retten til å håne broderfolkene har vært et element gjennom årene. Mest seiglivet var Kontrapunkt - et spørreprogram om klassisk musikk som til og med fikk et solid tak i folk som aldri ville drømme om å legge Jean Sibelius på platespilleren.

Programmets fargerike programleder Sten Broman, erklærte med aldri sviktende entusiasme: "Just, præcis. Svaret er rätt», med en schwung som gjallet utover de endeløse islandske slettene og de tusen finske innsjøer. Programserien gikk i 25 år fra 1966, men ble avbrutt av sju års pause da Broman døde i 1980. Etter dette overtok Sixten Nordström programlederrollen.

MGP inn og ut

«Kontrapunkt» ble etterfulgt av andre spørrekonsepter som «Treklang», «Firkamp» og «Den gyldne Pil», men i dag er det barna som konkurrerer. Samarbeidet mellom de fem TV-stasjonenes barne- og ungdomsavdelinger er på mange måter epokeskapende, og «MGP - Nordic» - barnas eget Melodi Grand Prix - er et barn som Nordvisjon-samarbeidet selv har unnfanget, født og oppfostret. Konseptet ble adoptert av Eurovision-samarbeidet med deltakere fra hele Europa, men de nordiske landene trakk raskt følehornene til seg igjen. Deltakerne skulle være nettopp barn, og ikke små voksne, slik de raskt ble i den europeiske utgaven.

«Amigo» er et annet konsept som er født i Nordvisjon-regi, og dette er solgt så langt bort som Vietnam. I det store og det hele har samarbeidet på barne- og ungdomsområdet vært solid i mange år. For den vanlige seer, er det dog ikke alltid så lett å få øye på. For eksempel har de forskjellige allmennkringkasterne nå i 18 år produsert hundrevis av små hverdagsscener for og om barn i alderen 3-5 år. Men på grunn av at nordiske barn, hjem og kultur ligner så mye på hverandre og fordi programmene ofte har voiceover, legger seerne knapt merke til at de ikke er produsert nasjonalt.

De siste årene har en million nordiske barn blitt hundepassere i et felles nettpill som går under fellesnavnet «Hundeparken».

Også på faktaområdet er samarbeidet tett, og med et forventet større tilbud av mer nisjepregede kanaler på de forskjellige TV-stasjonene i Nordvisjon-samarbeidet, er det forventet at etterspørselen etter nordiske kvalitetsprogrammer vil stige de neste årene. Tekniske nyvinninger har allerede gjort det mulig å lagre journalistisk research i en felles database, og det er store forventninger til mulighetene som ligger i dette samarbeidet.

At nordiske TV-seere gjerne beveger seg på tvers av landegrensene, er tidenes mest populære programleder i Sverige et godt uttrykk for. For hvor er det han kommer fra?

Ja, riktig gjettet. Han er nordmann og heter Fredrik Skavlan.

Eller som den gode Sten Broman ville uttrykt det: "just precis, svaret er rätt"!

Illustrasjon:

Søylediagram over utvikling i antall sendetimer målt på samproduksjoner og programutveksling.

Fakta

Nordvisjon ble stiftet i 1959 av de statsfinansierte allmennkringkasterne finske YLE, svenske SVT (oppr. SR), norske NRK og danske DR.

I 1966 kom islandske RUI med og senere også Grønland og Færøyene gjennom DR.

I 1971 etableres Nordvisjon-sekretariatet.

I 1988 etableres Nordvisjon-fondet

I 1991 forlattes gratisprinsippet på fiksjonsområdet

I 2006 flyttes Nordvisjon-sekretariatet til København

I 2009 etableres digitalt distribusjonssystem mellom partnerne

50 års nordiske milepæler

TV-drama

Utvandrerne	- 1971 - SVT, NRK og DR
Fleksnes	- 1972 - NRK, DR og SVT
Matador	- 1978 - DR, SVT og NRK
Fanny og Alexander	- 1982 - SVT, DR, NRK og YLE
Den gode vilje	- 1990 - SVT, DR, NRK og YLE
Sofies verden	- 1999 - NRK, DR, SVT og YLE
Ørnen	- 2004 - DR, SVT, NRK og RUV
Saltöen	- 2005 - SVT, NRK og FST5
Isabella	- 2006 - YLE, SVT og RUV
Berlinerpoplene	- 2006 - NRK, FST5, RUV og SVT

Barn

Ada bader - 1990 - NRK, DR, SVT, YLE

MGP Nordic - 2008 - SVT, NRK, DR og FST5

Fakta

Kontiki - 1959 - NRK, DR, SVT og YLE

De nordiske rockeres historie - 1996

I sannhetens tjeneste - 1984 - DR, SVT og NRK

Kongeriket Norden - 2001 - DR, NRK og SVT

Underholdning

Firklang - 1965 - DR, SVT, NRK og YLE

Kontrapunkt - 1966 - SVT, NRK, YLE og DR

Den gyldne pil - 1973 - DR, SVT og NRK

Hylands hjørne - 1992 - SVT